

Laste ja perede arengukava 2012-2020

Arengukava ja selle 2012. aasta rakendusplaani täitmise aruanne 2013

Järgnevalt on välja toodud arengukava strateegiliste eesmärkide raames püstitatud indikaatorid ja nende hetkeseis ning lühiülevaade arengukava 2012. aasta tegevuste täitmisest arengukava strateegiliste eesmärkide lõikes ja 2013. aastal elluviidavatest olulisematest tegevustest. Laste- ja perepoliitika valdkonna arengust tervikliku ülevaate saamiseks on aruandlusesse lisatud ka tegevused, mis on kooskõlas arengukava eesmärkidega, kuid puuduvad rakendusplaanist, nt vajaduspõhise peretoetuse väljatöötamine. Täpsem ülevaade rakendusplaani täitmisest on esitatud aruande lisas nr 1. Erinevate mittetulundusühingute ja lasteombudsmani panus arengukava eesmärkide saavutamisse on leitav lisast nr 2.

1. Statistiline ülevaade arengukava indikaatorite põhjal

STRATEEGILINE EESMÄRK 1:

Loomulik iive oli Statistikaameti andmetel 2012. aastal oli taas negatiivne - 2012. aastal registreeriti 14 056 elussündi ja 15 450 surma ehk 2012. aasta jooksul suri 1394 inimest enam kui sündis.

Summaarne sündimuskordaja – oli Statistikaameti andmetel 2012. aastal summaarne sündimuskordaja 1,59, mis on mõnevõrra kõrgem 2011. aasta vastavast näitajast (1,52).

Soovitud ja tegelik laste arv – 2011. aasta Eurobaromeetri¹ tulemuse kohaselt on soovivad Eesti naised endale keskmiselt 2,46 last ning mehed 2,42 last (EL-27 riikide keskmised vastavalt 2,28 ja 2,17). Tegelik laste arv oli samal ajal 1,58 last naistel ja 1,27 last meestel (EL-27 riikide keskmine vastavalt 1,6 ja 1,34). Võrreldes varasema Eurobaromeetri², 2006. aasta andmetega ei ole Eesti elanike hinnangud soovitud laste arvu osas muutunud (2006. aastal soovisid mehed endale 2,45 last, naised 2,41 last).

Lastele ja peredele tehtavate sotsiaalse kaitse kulude osakaal SKT-s oli Eurostati viimaste ehk 2010. aasta andmete kohaselt 2,28% (2008. aastal 1,79%, 2009. aastal 2,28%).

STRATEEGILINE EESMÄRK 2:

Lapsevanemate teadmatus, kust laste kasvatamisega seotud küsimuste või probleemi korral nõu ja abi küsida – Euroopa Sotsiaaluuringu 2010. aasta tulemuste kohaselt leidis 44% küsitluses osalenud lapsevanematest, et nad on viimase aasta jooksul kogunud, et vajaksid lapsevanemana nõu ja abi, kuid ei tea kuhu/ kelle poole pöörduda (vastajad said märkida kogetu sagedust, mille kohaselt kord kuus või tihedamini märkis kogetust 11% lapsevanematest ja 2-3 korda aastas või harvemini 33% lapsevanematest). 2012. aasta

¹ Testa, M-R. (2012). *Family Sizes in Europe: Evidence from the 2011 Eurobarometer Survey*. http://www.oeaw.ac.at/vid/download/edrp_2_2012.pdf

² Testa, M. R. (2006). *Childbearing preferences and family issues in Europe*. Special Eurobarometer N. 253, wave 65.1 and 65.3. European Commission.

lapse õiguste ja vanemluse monitooringu³ kohaselt leidis 53% lapsevanematest, et vajaksid lapsevanemana nõu ja abi, kuid ei tea kuhu või kelle poole pöörduda. Seejuures 3% leidis, et on seda sageli tundnud, 20% on seda mõnikord tundnud ning 30% leidis, et on seda harva tundnud.

Laste füüsilise karistamise aktsepteerimine vanemate poolt - Euroopa sotsiaaluuringu 2010. aasta andmete kohaselt andis väitele: "Teatud olukorras on laste füüsiline karistamine vajalik ja õigustatud kasvatusmeetod" 5-10-pallise hinnangu 40% lapsevanematest (10-pallisel skaalal vastanud 5-10 palli, kus 1 pall tähistas "ei ole üldse nõus" ja 10 palli "täiesti nõus"). 2012. aasta lapse õiguste ja vanemluse monitooringus⁴ nõustus 33% väitega, et teatud olukordades on laste füüsiline karistamine vajalik ja õigustatud kasvatusvahend. Seejuures oli väitega täiesti nõus 4%, pigem nõus 29%.

Riiklikult koordineeritud vanemusprogrammi kättesaadavus piirkonniti - Indikaatori täitmine on edasi lükkunud, kuna indikaator sai seatud eeldades vanemlusprogrammi rakendumist 2012. aastal. Vanemlusprogrammi elluviimine ja rahastamine toimub EMP „Riskilaste ja –noorte programmi“ raames, mille vastuvõtmine oluliselt edasi lükkus. Programmi „Riskilapsed ja –noored“ leping allkirjastati 25.veebbruar 2013. aastal. Üheks „Riskilaste ja –noorte programmi“ tegevuseks on eeldefineeritud projekt, mille raames on kavas tõenduspõhise vanemlusprogrammi rakendamine. Eeldefineeritud projekti abikõlblikkuse periood sai kinnitatud 23. aprill 2013 aastal, periood lõpeb 30. aprill 2016 aastal. Vanemlusprogrammi rakendamine hõlmab eel-ja järeluuringu tegemist, tõenduspõhise vanemlusprogrammi adapteerimist, praktikute koolitamist ja programmi elluviimist.

STRATEEGILINE EESMÄRK 3:

0–17aastaste laste arv ühe lastekaitse spetsialisti kohta – kui 2010. aastal oli ühe lastekaitse spetsialisti kohta 1382 last, siis 2011. aastal 1392 last. Suhtarvu suurenemist võrreldes eelneva aastaga on mõjutanud 0-17-aastaste laste arvu suurenemine rahvastikus. (Sotsiaalministeerium, Statistikaamet)

Perest eraldatud laste arv ja % 0–17aastastest lastest – Kui 2010. aastal oli perest eraldatud laste arv 460 ning see moodustas kõikidest vastavast vanuses olevatest lastest ligi 0,2%, siis 2011. aastal oli perest eraldatud laste arv 454, mis oli ligi 0,2% kõikidest 0-17-aastastest lastest.

Hoiak, et lapse arvamust võib küsida, kuid sellega ei pea arvestama (RISC uuring) – 2008. aasta RISC uuringu kohaselt oli 54% nõus vastava väitega – 2012. aasta laste õiguste ja monitooringu kohaselt oli väitega nõus 45% elanikest (seejuures 10% oli täiesti nõus, 36% oli pigem nõus).

Mitteinstitutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste osakaal kõigist asendushooldusele paigutatud lastest – Sotsiaalministeeriumi andmete kohaselt oli

³ Karu, M., Turk, P., Biin, H., Suvi, H. (2012). Laste õiguste ja vanemluse monitooring: täiskasvanud elanikkonna küsitlus. Tartu: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Lapse_õiguste_ja_vanemluse_monitooring_-_taeiskasvanud_elanikkonna_aruanne.pdf

⁴ Ibid.

mitteinstitutsionaalsele asendushooldusele paigutatud laste osakaal 2010. aastal 70,6% ning 2011. aastal 66,9%.

STRATEEGILINE EESMÄRK 4:

Laste (0–17aastaste) suhtelise vaesuse määr - 2011. aastal vähenes laste suhtelise vaesuse määr 17%-ni (2010. aastal 19,5%). Kogu elanikkonna suhtelise vaesuse määr jäi 2011. aastal 2010. aasta tasemele (17,5%). Sarnaselt majanduskriisi eelsetele aastatele jäi laste suhtelise vaesuse määra elanikkonna näitajast madalamale tasemele. (Statistikaamet)

Siirete sh pensionid mõju 0–17-aastaste laste suhtelise vaesuse vähendamisele, protsendipunktides - Vaadates laste suhtelise vaesuse määra enne sotsiaalseid siirdeid (sh pensionid, peretoetused) ja pärast siirdeid, siis võib öelda, et 2011. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded (sh pensionid, peretoetused) laste suhtelise vaesuse määra 14,4 protsendipunkti võrra ehk ligi 46% (31,4%lt 17%-le). (Statistikaamet)

STRATEEGILINE EESMÄRK 5:

0–2aastaste ning 3–6aastaste laste osakaal formaalses lapsehoius – 2009. aastal osales Eurostati andmetel formaalses lapsehoius 0-2-aastastest lastest 25%. 2010.-2011. aastal jätkus formaalses lapsehoius osalenud laste osakaalu vähenemine: kui 2010. aastal oli 0-2-aastaste laste osakaal formaalses lapsehoius 21%, siis 2011. aastal 19%. Osakaalu vähenemist on mõjutanud sihtrühma suurenemine tulenevalt sündinud laste arvust.

3-6-aastaste laste osakaal formaalses lapsehoius ei ole alates 2009. aastast muutunud ning oli 2011.aastal 92%.

0–6aastaste lastega 20–49aastaste meeste ja naiste tööhõive määra erinevus ehk hõivelõhe – Statistikaameti andmetel oli 2008. aastal väikelastega meeste tööhõive määr 93,9% ning väikelastega naiste tööhõive määr 55,1% ehk väikelastega meeste tööhõive määr oli 38,8 protsendipunkti suurem kui naiste tööhõive määr.

Aastatel 2009-2010 vähenes erinevus 32-30,2 protsendipunktini. 2011. aastal erinevus taas suurenes ning väikelastega meeste tööhõive määr oli 39,7 protsendipunkti kõrgem naiste vastavast näitajast. 2012. aastal oli väikelastega meeste tööhõive määr 90,8% ja naistel 53,1% ehk väikelastega meeste ja naiste tööhõive määra erinevus oli 37,7 protsendipunkti. Väikelaste vanemate soolisele hõivelõhele on mõju avaldanud majanduskriisist tulenenud muutused tööturul sh töötuse määra suurenemine.

Kuna rahvusvaheliselt kasutatakse vanuserühmana 20-49, siis Sotsiaalministeeriumi ettepanekul avaldab Statistikaamet väikelaste vanemate tööhõive määra 20-49-aastaste meeste ja naiste kohta (varasemalt 20-50-aastaste), mistõttu on vajalik muuta ka laste ja perede arengukava vastava indikaatori sõnastust.

Meeste osakaal isikutest, kellele on aasta jooksul määratud vanemahüvitis (esmakordsed määramised) - Sotsiaalkindlustusameti andmetel oli 2010. aastal meeste osakaal kõikidest esmakordselt lapse kohta määratud vanemahüvitise saajatest 6,9%. 2010. aastal alanud meeste osakaalu vähenemine vanemahüvitise saajate seas jätkus ka 2011. aastal ning oli 5,2%. 2012. aasta lõpu seisuga oli meeste osakaal aga 5,7%.

2. 2012. aastal ellu viidud arengukava rakendusplaani tegevused

STRATEEGILINE EESMÄRK 1: Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, et toetada ühiskonna jätkusuutlikkust

2012. aastal osales Eesti Euroopa sotsiaaluuringus. Euroopa Sotsiaaluuringu (ESS) 2010. aasta uuringu moodulisse lisati Sotsiaalministeeriumi ettepaneku järgi laste teemalised küsimused. Sotsiaalministeerium rahastas moodulit eraldisega. Uuringu andmed on kättesaadud. Alates 2011. aasta kevadest on Sotsiaalministeerium Haridus-ja Teadusministeeriumi teaduse rahvusvahelistumise programmis kuni 2015.aasta augustini uuringu riiklik esindaja. Riikliku esindaja ülesannete täitmiseks on loodud teaduskoordinaatori ametikoht. Teaduskoordinaatori poolt on tehtud ettevalmistuseks Eesti Sotsiaaluuringu liitumiseks rahvusvahelise uuringu konsortsiumiga (ESS ERIC). Jätkuvalt osaletakse ESSi nõukogu tegevuses.

Noorteseire portaali täiendati 2012. aasta vältel kokku 151 uue uuringuga Eesti Noorsootöö Keskuse ja Praxise koostöös.

Tegevuse Lähteülesande ja kontseptsiooni koostamine sotsiaal- ja lastekaitsevaldkonna teadus- ja arendustegevuse koordineerimiseks rakendusasutuses raames valmistati 2012. aastal ette pakkumuskutse lastekaitse korralduse uuendamise analüüsiks ning viidi läbi hange analüüsi teostamiseks. Hange ebaõnnestus, kuid seda korrati 2013. a ning edukalt. Analüüsi raames kaardistatakse valdkondadeülese lastekaitse korraldamisega seotud probleemid ning pakutakse välja lahendused lastekaitse riiklikuks korraldamiseks rakendusasutuses.

Lapse heaolu mõõtmise käsitluse koostamiseks taotleti Statistikaameti, Sotsiaalministeeriumi ja Õiguskantsleri Kantselei ühistaotlusega rahastust Tarkade otsuste fondist. Kuna taotlus ei saanud heakskiitu, moodustati Statistikaameti juhtimisel ning Sotsiaalministeeriumi ja Õiguskantsleri Kantselei koostöös lapse heaolu mõõtmise töörühm. Töörühma kutsuti ka Tartu Ülikooli, Tallinna Ülikooli ning Tervise arengu instituudi esindajad. 2013. aastal liitus töörühmaga Haridus-ja Teadusministeerium. Käsitluse koostamine on praegusel hetkel töös ning ilmub Statistikaameti e-väljaandena 2013. aastal. Järgnevatel aastatel on plaanis koostatud käsitlust perioodiliselt täiendada.

STRATEEGILINE EESMÄRK 2: Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid

2012. aasta detsembris viidi läbi vanemluse ümarlaud, kus osales üle 30 inimese järgmistest organisatsioonidest: Eesti Lasterikaste Perede Liit, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut, Eesti Lastevanemate Liit, Perekeskus Sina ja Mina, MTÜ Lastekaitse Liit, MTÜ Perede ja Laste Nõuandekeskus, MTÜ Oma Pere jt. Annika Roosa Perekeskusest Sina ja Mina tegi ettekande Lapsevanema suhtlustreeningu - Gordoni perekooli mõju-uuringust Eestis, Jaan Aps Heateo Sihtasutusest Sotsiaalse ettevõtte mõju mõõtmisest ning Andra Reinomägi Õiguskantsleri kantseleist laste füüsilise karistamise keelustamisest.

Vanemlike oskuste hindamisvahendi analüüsiks ja adapteerimiseks korraldati 2012. aasta teises pooles konkurss, mille võitis MTÜ Pro Familia. Projekti eesmärk on kohandada Eesti

oludele vastav vanemlike oskuste hindamisvahend, mis sobib kasutamiseks sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatele. Projekti raames moodustatakse nõuandev kogu, mis koostöös uurijatega keskendub sobivate mõõtevahendite identifitseerimisele ja kontseptuaalsele diskussioonile instrumentide osas. Instrumentide valideerimiseks viiakse läbi nende tõlked, mille hindamisel vaadeldakse keelelist selgust, väidete kultuurilist sobilikkust, väidete raskusastet ja väidete kultuurilist asjakohasust tavainimeste elulistes situatsioonides. Pilootuuringuraames testitakse hindamisvahendi rakendatavust ja pilootuuringust saadud andmetele tuginedes testitakse instrumendi psühhomeetrilisi omadusi ja uuritakse faktoranalüüsi abil faktorlaadungit. Kui tõlke hindamiseks kasutatud eri meetodite abil saadud andmed on läbi töötatud ja analüüsitud, viimistletakse nende abil instrumendi lõppversioon. Töid teostatakse kuni 2013. aasta lõpuni.

Koostöös mittetulundusühingutega Hasartmängumaksu Nõukogu toel viidi läbi järgmised rakendusplaani tegevused:

1. Koolitusprogrammide arendamine ja pakkumine lastele, vanematele, õpetajatele ja noorsootöötajatele
2. Laiema avalikkuse seas positiivset vanemlust toetavate hoiakute kujundamine meediapõhiste sekkumistega
3. Erineva tasandi otsustajatele vanemluselaseid vajadusi ja sekkumisi tutvustavate seminaride korraldamine
4. Koolitused vanematele lapse arengust ja vajadustest, sh lapse tervist toetava keskkonna loomisest lapse erinevatel eluetappidel
5. Vanemate teavitamine nende õigustest ja kohustustest
6. Vanemlust toetavate teenuste arendamiseks konverentside, koolituste, seminaride korraldamine
7. Paari- ja peresuhteid toetavate koolituste võimaldamine ja nõustamisteenuste arendamine
8. Paari- ja peresuhteid toetavate teraapiate kättesaadavuse tõhustamine
9. Raseduskriisi nõustamisteenuse pakkumise toetamine ja arendamine
10. Põlvkondadevaheliste hoiakute ja teadmiste lõhe vähendamine aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse Euroopa aasta elluviimise raames

2012.aastal valmistati ette ja esitati taotlus Norra ja EMP finantsmehhanismidest toetuse saamiseks Riskilaste ja –noorte programmi rakendamiseks. Tõendus põhise vanemlusprogrammi elluviimine on üks Riskilaste ja –noorte programmi eeldefineeritud projekti tegevusi. Sotsiaalministeeriumi viib sobivaima programmi leidmiseks läbi 2013.a eelanalüüsi ning eeldatav uus algus tegevustele on 2013. aasta teine kvartal.

STRATEEGILINE EESMÄRK 3: Lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitse süsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda

Meede 3.1 Lapse õiguste edendamine

Koostöös mittetulundusühingutega Hasartmängumaksu Nõukogu toel viidi läbi järgmised rakendusplaani tegevused:

1. Lapse õigusi käsitleva täiendõppeprogrammi koostamine nii spetsialistidele kui lapsevanematele
2. Lapsevanematele lapse õigusi ja lapse heaolu tagamist käsitlevate koolituste läbiviimise toetamine
3. Üldhariduskoolide õppeprogrammide lapse õigusi käsitlevate metoodiliste materjalide koostamine
4. Infomaterjalide ja soovituslike juhiste väljatöötamine täiskasvanutele laste osaluse ja kaasamise suurendamiseks
5. Parimate praktikate jagamise seminaride läbiviimine kohalikul tasandil
6. Töögrupi loomine lapse, sh poisi ja tüdruku rolli ja kuvandi selgitamiseks ning trendide seireks meedias.

Noorte osaluse toetamine ja kaasatuse suurendamine läbi Noorsootöö Strateegia 2006–2013 elluviimise on rakendusplaanis Haridus- ja Teadusministeeriumi ülesanne. Osaluskogude tegevuse toetamine on olnud noorsootöö üks prioriteete nii maakondlikul kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil. 2012. aastal loodi juurde 8 uut kohaliku tasandi osaluskogu, mis näitab noorte osalusvõimaluste märgatavat jätkuvat suurenemist kohalikul tasandil. Osaluskogusid on kokku 85. Osaluskogude arendamiseks toetati maakondlike noortekogude tegevust ning osaluskogude projektitaotlusi. 2012. aastal oli jätkuvalt edukas Eesti Noorteühenduste Liidu Osaluskohviku projekt, mis tõi üle Eesti ühistesse aruteludesse kokku noored, ametnikud ja poliitikud. Kaasamispraktika laienemist toetab ka asjaolu, et Eesti Noorteühenduste Liit (ENL) koordineerib aktiivselt Eesti noorte kaasamist Euroopa Liidu struktureeritud dialoogi protsessi. Noorte omaalgatuse ning aktiivseks kodanikeks kujunemise toetamisel on oluliseks allikaks ka Haridus- ja Teadusministeeriumi eraldatav aastatoetus noorteühingutele. Valdkonniti on aasta-aastalt laienenud praktika riigi tasandil kaasata noori ja neid esindavaid organisatsioone otsustusprotsessidesse ja poliitikasuundade kujundamisse.

Projekt „Teadlikkuse tõstmine interneti turvalisemaks kasutamiseks – Safer Internet Centre in Estonia (EE-SIC)“ lõppes 31.05.2012 ning 01.06.2012 alustas jätkuprojekt „Targalt internetis – SIC EE II“, mis lõpeb 30.09.2014. Jätkuprojekti viivad koostöös ellu MTÜ Lastekaitse Liit, Tiigrihüppe Sihtasutus, MTÜ Eesti Abikeskused ja Politsei- ja Piirivalveamet. Projekti rahastab 75% ulatuses Euroopa Komisjoni programm Safer Internet.

Aasta jooksul toimus teadlikkuse tõstmise eesmärgil 150 koolituspäeva lasteaedades ja üldhariduskoolides üle Eesti. Kõik materjalid on kättesaadavad eesti, vene ja inglise keeles projekti veebilehel.⁵ 2012. aastal viidi läbi kolm 20-tunnist õpetajatele suunatud e-kursust „Internetiturvalisus“, kus osales 60 õpetajat. 2012. aasta veebruaris viidi perioodil 01.-15.02. läbi Turvalise interneti päeva tähistamise üritused meedias ja pööripäevadena. 2012. aastal

⁵ Projekti „Targalt Internetis“ kodulehekülg internetis www.targaltinternetis.ee

toimus kaks Nõuandva kogu kohtumist, kus arutati nii projekti elluviimisega seotud küsimusi kui ka poliiticate kujundamist interneti lastele turvalisemaks muutmiseks. Spetsialistide pädevuse tõstmiseks osalesid Vihjeliini töötajad kahel INHOPE koolitusel, mille tulemusena suurenes vihjeliini võimekus käidelda teateid asja- ja ajakohaselt. Teavitustööjuht, vihjeliini ja abiliini töötajad osalesid ka kahel INSAFE võrgustikukoolitusel ja ühel regionaalsel kohtumisel.

Vihjeliini haldab ja viib tegevust ellu MTÜ Lastekaitse Liit. Aastal 2012 laekus vihjeliini veebilehe kaudu 978 teadet, mida käideldi vastavalt vihjeliini tööjuhisele. Laekunud teadetest sisaldas 37 teavet ebaseaduslikust materjalist, 706 teadet sisaldas materjali, mis osutus lastele ebasobivaks. Vihjeliini veebilehe⁶ üldine külastatavus aruandeperioodil oli 1585 külastust 1283 külastaja poolt. Novembris võeti Eesti vihjeliin INHOPE võrgustiku täisliikmeks.

Asenduskoduteenuse järelevalve kvaliteedi tõhustamiseks osaleb Eesti Läänemere maade Nõukogu projektis „AudTrain“, mille raames piloteeritakse institutsioonides elavate laste õiguste süsteemipõhise auditeerimise koolitusmudelit. Projekti aluseks on Norras väljatöötatud süsteemipõhise järelevalve mudel, millele tuginedes on välja töötatud nn „Balti mudel“. Eestis on läbi viidud mitmepäevased süsteemipõhise auditeerimise koolitused spetsialistidele, kes on otseselt või kaudselt seotud järelevalve teostamisega.

Meede 3.2 Varase sekkumise ja lastekaitse süsteemi tõhustamine

Alates 1. jaanuarist 2013 rahastatakse täiendavalt perearste, kellel on tööil teine pereõde täistööajaga, analüüs viidi läbi mõjude hindamiseks koostöös Haigekassaga. Sotsiaalministri määruse nr 47 „Perearsti nimistu moodustamise, muutmise ja võrdlemise alused ja kord ning perearsti nimistute piirarv“ muudatus jõustus samuti 1. jaanuarist 2013.

Koostöös mittetulundusühingutega Hasartmängumaksu Nõukogu toel viidi läbi järgmised rakendusplaani tegevused:

1. Lapse arenguliste vajaduste varaseks märkamiseks laiemale sihtgrupile informatsiooni levitamine
2. Lapse väärkohtlemise diagnostika meeskondade koolitamine
3. Laste ja peredega töötavatele spetsialistidele täiendõppe pakkumine
4. Sotsiaal- ja haridusvaldkonna ning tervisteedendavate asutuste kohaliku tasandi juhtidele laste ja perede heaolu puudutavate koolituste pakkumine
5. Heade praktikate jagamiseks seminaride korraldamine lastekaitsetöötajatele ja lastega töötavatele spetsialistidele
6. Inimeste teadlikkuse ja valmisoleku tõstmine perepõhise asendushoolduse pakkumiseks.

2012. aastal jätkati pilootprojektiga „Kogukonnapõhine laste riskikäitumise varase märkamise ja sekkumise süsteemi arendamine“, millega on liitunud 12 kohalikku omavalitsust (KOV). 2012. aastal valmis Tartu Ülikooli poolt läbi viidud KOV turvalisuse uuring.⁷ Kohalikes omavalitsustes toimusid uuringu tutvustamise kohtumised.

⁶ Vihjeliini kodulehekülg internetis www.vihjeliin.ee

⁷ Uuringu lõppraport internetis <http://www.kuriteoennetus.ee/39731>

Lisaks korraldati koostöömudelit piloteerivatele KOVidele (Rapla, Kose, Lihula, Tapa, Jõhvi, Viljandi, Mäetaguse, Toila, Tootsi, Harku, Rakvere ja Sillamäe) kaks kaasamispraktikatele ja meetoditele suunatud seminari. Osad KOVid on koostanud ja koostamas kuriteoennetuse valdkonna tegevuskavasid ja sõlmivad ka koostööpartneritega lepinguid kavade elluviimise toetamiseks. Mõned KOVid on valinud kohaliku arengukava täiendamise ja mõnedes on tegevus vaibunud, kuna inimesed on vahetunud või on nad teiste töökohustustega ülekoormatud (nt Tapa, Rakvere, Lihula, Jõhvi). 2012. aastal anti täiendatud kordustrükina välja abivajavate laste toetamise ja neist teavitamise teemaline voldik nii eesti kui vene keeles. Trükitud voldikud jagati projektis osalenud KOVidele.⁸

Lasteabitelefoni on alates 2010. aasta lõpust olnud katkematult töös ja teenuse saajate hulk suureneb. 2010-2012. aastal sai läbi lasteabitelefoni teenust kokku 12078 last, lapsevanemat ja spetsialisti. 2012. aastal viidi läbi ka iga-aastane teavituskampaania, mille kaudu jõudsid nii tänavatele kui ka interneti lasteabitelefoni reklaamid. Hankeleping praeguse teenusepakkujaga OÜ Arstlik Perenõuandla lõpeb 2013. aastal ning ettevalmistamisel on uus hange.

Hasartmängumaksu Nõukogu toetusel valmis MTÜ TK ja Partnerid poolt väärkohtlemise diagnostikasüsteemi kontseptsioon, mis on kättesaadav Sotsiaalministeeriumi koduleheküljel internetis.⁹ 2012. aasta lõpu seisuga on MTÜ TK ja Partnerid ning Tartu Ülikooli Kliinikumi koostöös koolitatud üle 400 spetsialisti paremini märkama ja tuvastama vägivallaohvreid.

2012. aastal töötas MTÜ Perede ja laste nõuandekeskus koostöös Sotsiaalministeeriumiga välja lastekaitsetöötajatele suunatud juhendmaterjali (käsiraamatu)¹⁰ ning lapse heaolu hindamisjuhise ja lapse juhtumiplaani¹¹. Välja töötatud materjale tutvustati üle Eesti toimunud kohtumistel kokku 119 lastekaitsetöötajale. Lisaks toimusid hindamisjuhise tutvustavad kohtumised kohtunikele ja kohtute töötajaskonnale, kus osales kokku 75 inimest. MTÜ Perede ja laste nõuandekeskus viis 2012. aasta vältel perioodiliselt läbi ka lastekaitsetöötajatele suunatud seminare ja kvisioone.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2011-2015 tegevus „lastekaitse seaduse eelnõu väljatöötamine“ on loonud soodsa keskkonna 1993. aastal kehtima hakanud lastekaitse seaduse kaasajastamiseks ja rakendusliku võimekuse tõstmiseks. Uue lastekaitse seaduse lähtekohaks on ÜRO lapse õiguste konventsioon ja ÜRO Lapse õiguste Komitee soovitus 2003. aastast. Samuti siseriiklik vajadus tõsta Sotsiaalministeeriumi pädevust lastekaitse alase tegevuse valdkondade üleseks tõhusaks koordineerimiseks ja kohaliku tasandi lastekaitse alase tegevuse jõuliseks toetamiseks.

Olulised põhimõtted, mida lastekaitse seaduse eelnõu käsitleb, on rõhu asetamine ennetusele, sekkumiste kvaliteedile ja tulemuslikkusele nagu ka sekkumiste ja rutiinide ühtlustamine. Eelnõu kohustab lapse arvamuse ära kuulamisele ning esitab nõude lapse

⁸ Trükitud voldik internetis <http://www.kuriteoennetus.ee/39731>

⁹ http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/VKD_kontseptsioon.pdf

¹⁰ Lastekaitsetöötajale suunatud juhendmaterjal internetis http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/Abiks_lastekaitset%C3%B6%C3%B6s_valik_temak%C3%A4sitlusi.pdf

¹¹ Lapse heaolu hindamisjuhend internetis http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Lapse_heaolu_hindamine.pdf

eakohaseks informeerimiseks ning lapsele tagasisideme andmiseks. Seaduse eelnõu sisaldab sätet lapse füüsilise karistamise tingimusteta keelustamiseks. Seaduse eelnõu kohaselt on riik võtnud kohustust pakkuda kõikidele kohaliku tasandi lastekaitsetöötajatele täiendkoolitust ja supervisiooni, samas eeldab eelnõu, et lastekaitsetöö tegevad ametnikud vastava baasharidusega ning omavad eelnevat töökogemust. Teine oluline muudatus on riikliku rakendusasutuse loomine olemasoleva riigiasutuse baasil, mis võimaldab riiklike strateegiaid tõhusamalt rakendada nagu ka regiooni vajaduste spetsiifiliselt sekkumisi arendada. Täiesti uue lahendusena seadustatakse regionaalsete riiklike rakendusüksuste juurde mobiilsed konsultatsiooni meeskonnad, kelle pädevusse kuulub kohaliku tasandi lastekaitse alase tegevuse toetamine üldiselt (näiteks kohalike arengukavade välja töötamise toetamine ja töötajate nõustamine) ja keerukamate multiprobleemsete või valdkondadeüleste juhtumite lahendamine. Uus rakendusstruktuur on kavandatud avatud ja paindlikuna, mis võimaldab selle baasil rakendada ka teiste valdkondade sekkumisi. Seaduse eelnõu Vabariigi Valitsusele esitamise tähtaeg on 2013. aasta detsember ja kavandatud jõustumine 2015. aastast.

Eelnõud on koostatud kõiki hea kaasamise tavadid silmas pidades, lisaks spetsialistidele ja teiste ministeeriumide ametnikele on protsessi kaasatud ka lapsed ja noori. Silmapaistvalt hea koostöö on Sotsiaalministeeriumil olnud Õiguskantsleri Kantslei laste osakonnaga.

Hetkel on Sotsiaalministeeriumi poolt kohalike omavalitsuste toetamiseks hoolekandeteenuste arendamisel välja töötatud kokku 14 soovituslikku juhust. 2012. aastal lisandus juhis perelepituse teenuse käivitamiseks¹² ja perekonnas hooldamise juhis koos täiendava juhendmaterjaliga¹³.

Uusi juhiseid tutvustati hoolekande sügisseminaril 2012. aasta oktoobris ning ajakirjas „Sotsiaaltöö“ ilmusid juhiseid tutvustavad artiklid.

2012-2013. aastal on rakendusplaani järgi Haridus- ja Teadusministeeriumi tegevuseks koolieelsetes lasteasutustes ja üldhariduskoolides hariduslike erivajadustega laste hariduse omandamist toetavate tugisüsteemide analüüsimine. 2012-2013. aastal on antud tegevus Haridus- ja Teadusministeeriumi järelevalve prioriteediks. Üheks oluliseks eesmärgiks on suurendada hariduslike erivajadustega (HEV) õpilaste kaasamist tavakoolidesse, mida praegu takistab paljuski erivajadusega lastele ja nende peredele mõeldud tugiteenuste ebapiisav maht ja erinev piirkondlik kättesaadavus. Seetõttu on 2012. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt alustatud HEV õpilaste õppekorralduse muutmisega ning erikoolide võrgu ümberkorraldamisega. Riigi vastutada jääb eelkõige spetsiifilist õppekorraldust ja ressursimahukaid tugiteenuseid vajavate õpilaste õppe korraldamine ning vajalike koolide pidamine. Plaanide kohaselt õpivad tavakoolis need HEV õpilased, kellele on seal võimalik luua vajalikud õpitingimused ja kindlustada tugiteenuste kättesaadavus. Vastavalt 2013. aastast kehtivale põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele on kõige igapäevasemaks pakutavaks toetuseks tugiõpe. Selleks kasutatakse koolides erinevaid võimalusi: õpilase esmane toetamine ainetunnis, konsultatsioonitunnid, järeleaitamistunnid, tugiõppetunnid, individuaalse õppekava koostamine, õpiabirühm, koduõpe, õpetus eriklassis,

¹² Juhis perelepituse teenuse käivitamiseks internetis

<http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kohalike-omavalitsuste-sotsiaalteenuste-soovituslikud-juhised/perelepitusteenus.html>

¹³ Perekonnas hooldamise juhis koos täiendava juhendmaterjaliga internetis

<http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kohalike-omavalitsuste-sotsiaalteenuste-soovituslikud-juhised/perekonnas-hooldamise-teenus-vanemliku-hoolitsuseta-lapsele.html>

ühe õpilase õpetamisele keskendatud õpe. Lisaks eelnevale on koolis võimalik rakendada teisi õpilasi toetavaid teenuseid, sh huvitegevus, pikapäevarühm, abiõpetaja või isikliku abistaja kasutamine. Koolipidajal on kohustus tagada õpilastele vähemalt eripedagoogi, psühholoogi ning sotsiaalpedagoogi abi ja nõustamise kättesaadavus. Tugispetsialistide teenuse rakendamiseks loob võimalused kooli pidaja ning selle korraldab direktor. Kui tavakoolis ei ole vajalikke tingimusi ja pädevust erivajadusega lapse õppe korraldamiseks, toetamiseks ja vajalike tugiteenuste pakkumiseks, võib vanema nõusolekul ja nõustamiskomisjoni soovitusel suunata lapse erivajadustega laste kooli.

Piirkonna õppeasutusi teenindavad piirkondlikud õppenõustamiskeskused, mis korraldavad laste arenguliste erivajaduste varajaseks märkamiseks ja individuaalse arengu toetamiseks psühholoogilise, eripedagoogilise, logopeedilise ja sotsiaalnõustamise teenuse osutamist lastele, noortele, lastevanematele, õppeasutuste pedagoogidele, spetsialistidele ja kohaliku omavalitsuse ametnikele, samuti osutavad nad õpiabi. Piirkondlike õppenõustamiskeskuste loomise ja nõustamiskvaliteedi arendamise kaudu parandatakse nõustamisteenuse kättesaadavust õpilaste koolist väljalangevuse vältimiseks ning noorte edasise toimetuleku ja konkurentsivõime suurendamiseks igapäevaelus ja tööturul.

2011.aastal valmis Praxise poolt ülevaade tugispetsialistide teenuste kättesaadavusest koolides.¹⁴ Täpsemalt oli uuringu eesmärgiks välja selgitada:

1. piirkondlikes õppenõustamiskeskustes pakutavate nõustamisteenuste kättesaadavus üldhariduskoolidele ja koolieelsetele lasteasutustele;
2. üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste õpetajate ja juhtide rahulolu piirkondlikes õppenõustamiskeskustes pakutavate nõustamisteenustega;
3. üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste ootused piirkondlikele õppenõustamiskeskustele;
4. tugiteenuste kättesaadavus ja HEV õpilaste toetamine haridusasutustes.

2012. aastal eraldas Sotsiaalministeerium Tervise Arengu Instituudile 72 555 eurot, et toetada täiendavalt asendushoolduse perepõhiste vormide kasutamise kasvu ja tagada institutsionaalsel hooldusel olevate laste jaoks teenuse kvaliteet. Sealhulgas toetatakse PRIDE (*Parents' Resource for Information Development Education*) koolituste korraldamist lapsendajatele ja perekonnas hooldajatele ning vähendatakse asenduskodude kasvatusalatoetajate pedagoogiliste ja sotsiaaltöölaste koolituste järjekordi. PRIDE on asenduspere arendamise ja toetamise mudel, mis on loodud eesmärgiga parandada hoolduse kvaliteeti ning edendada perekonnas hooldamise ja lapsendamisega seotud teenuste taset. PRIDE programmi eesmärgiks on läbi koolituse ja supervisiooni anda peredele olulisi teadmisi, mille omandamine on vajalik edukaks hoolduspereks kujunemisel. Koolitustega alustati 2002. aastal ning praeguseks on tunnustatud koolituse läbinud 2275 inimest.

Perekonnas hooldamise teenuse tugi- ja arendussüsteemid vajavad siiski täiendavat arendust, nt teenuse osutajate süsteemne värbamine, koolitus- ja toetusprogrammide täiemahuline rakendamine, supervisioonisüsteem ja muud tugiteenused.

2012. aastal tegeles Sotsiaalministeerium hooldus- ja lapsendajaperedele suunatud eel- ja järelteenuseid hõlmava tugisüsteemi piloteerimist ja rakendamist hõlmava hanke

¹⁴ Õppenõustamisteenustega rahulolu ja nende kättesaadavus <http://www.praxis.ee/index.php?id=907>

ettevalmistamisega. Hanke võitja MTÜ Oma Pere alustas eel- ja järelteenuste pakkumisega 2013. aasta jaanuaris. Teenuseid piloteeritakse 2015. aasta lõpuni.

STRATEEGILINE EESMÄRK 4: Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, et pakkuda perele püsivat kindlustunnet

2012. aastal alustati peretoetuste ja teenuste rohelise raamatu koostamist, mille üheks eesmärgiks on välja töötada kuluefektiivne, ent samas tööhõivet soodustav ning vaesust vähendav mudel lastega perede toetamiseks ja teenuste pakkumiseks. Rohelise raamatu koostamiseks korraldati konkurss kahe analüüsi teostamiseks. Mõlemad konkursid võitis Poliitikauuringute Keskus Praxis, kelle poolt on hetkel teostamisel „Eesti vanemapuhkuste süsteemi analüüs“ ning „Peredele mõeldud toetuste ning alushariduse ja lapsehoiuteenuse mõjude analüüs“. Esimese analüüsi ülesandeks on leida optimaalsemad viisid, kuidas muuta lapsehoolduspuhkuste süsteemi selliselt, et paraneksid lapsevanemate võimalused paindlikult töö- ja pereelu ühitada. Teises analüüsitakse riiklike peretoetuste, elatise ja elatisabi, laste eest saadava maksuvabastuse ning lasteaia- ja hoiukoha maksumuse mõju laste ja lastega leibkondade vaesusele. Samuti on rohelise raamatu üheks sisendiks hetkel Sotsiaalministeeriumi, Õiguskantsleri Kantselei ja Statistikaameti poolt koostatav lapse heaolu mõõtmise kontseptsioon.

2012. aastal kutsuti ka kokku rohelise raamatu ekspertgrupp, kelle esimene kohtumine toimus 17. detsembril.

Peretoetuste ja teenuste rohelise raamatu koostamine hõlmab mitmeid teisi arengukava rakendusplaanis välja toodud alategevusi. Nendeks on:

2.2.1.8 Perelepitusteenu eel- ja järelanalüüs.

4.1.1.4 Tulumaksuvabastuse tagastamise vanusepiiri põhimõtte peretoetuse seaduse põhimõttega ühtlustamise analüüs.

4.1.1.6 Ühe vanemaga peredele suunatud meetmete arendamine, täiendavate lahenduste väljatöötamiseks ning meetmete efektiivsuse tõstmiseks töögrupi loomine.

4.1.1.9 Analüüsi läbiviimine sünnitushüvitise ja vanemahüvitise võimaliku ühendamise ning lapsehooldustasu mittemaksmise kohta sünnitushüvitise või lapsendamishüvitise saamise ajal.

4.1.2.2 Elatisabisüsteemi analüüsimine ning ettepanekute tegemine süsteemi arendamiseks.

5.1.1.3 Analüüs laste päevahoiu kvaliteedi ja kättesaadavuse mõjust emade ja isade tööturukäitumisele.

5.1.2.1 Lapsevanemate paindliku töö- ja pereelu ühitamise võimaluste analüüs (sh osaaajaga töötamise ja vanemahüvitise mõjude analüüsimine).

Riigikogu poolt heaks kiidetud otsusega tekib alates 2013. aasta suvest allpool suhtelist vaesuspiiri elavatel lastega perekondadel õigus saada vajaduspõhist peretoetust. Vajaduspõhise peretoetuse puhul on tegemist uue peretoetuse liigiga, mida makstakse neile perekondadele, kus elab vähemalt üks lapsetoetust saav laps ning kelle viimase kolme kuu põhjal arvestatud keskmine kuine sissetulek jääb alla vajaduspõhise peretoetuse sissetulekupiiri. Vajaduspõhise peretoetuse suurus on alates 1. juulist 2013 ühe lapsega perele 9,59 eurot kuus ning kahe ja enama lapsega perele 19,18 eurot kuus. Alates 2015. aastast toetuse suurus kahekordistub, st 19,18 eurot kuus ühe lapsega perele ja 38,36 eurot kuus kahe ja enama lapsega perele.

Isapuhkuse hüvitis taastati alates 1. jaanuarist 2013. Hüvitist on lapse isal õigus saada tema keskmise töötasu alusel kokku kümme tööpäeva kahe kuu jooksul enne sünnituse tähtpäeva ja kahe kuu jooksul pärast lapse sündi.

Justiitsministeeriumis viidi 2012. aastal läbi elatise maksmise tõhustamise analüüs, sh koondati temaatiliste arutelude käigus täitemenetluse seadustiku muudatused, mille abil oleks võimalik tõhusamalt täita lapse elatise nõudeid elatist maksma kohustatud vanema varjatud sissetulekute arvelt. Täitemenetluse seadustiku muudatusi arutati kohtunike, kohtutäiturite ja ettevõtjatega ning nende tagasiside pinnalt toimus arutelu ka ministriga, mille tulemusel otsustati, et täitemenetluse seadustiku muutmise küsimustega tegeletakse 2013. aastal edasi, samas põhimõttelisi muudatusi täitemenetluse seadustikus ilmselt ei tehta.

2012. aastal sõlmis sihtasutus KredEx lepingu 300 nelja- ja enamalapselise perekonnaga, kes saavad riigilt kodutoetust elamistingimuste parandamiseks kokku 2,4 miljonit eurot. Vastavalt Rahandusministeeriumi ja Riigikantselei soovitusetele ei plaanita uue valdkondliku arengukava koostamist nagu seni Laste ja perede arengukava rakendusplaanis planeeritud. Kodutoetuse meede on integreeritud Laste ja perede arengukavasse 2012-2020 ning selle meetme elluviimist jätkatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi vahendusel riigieelarvest SA KredExi rakendamisel.

Eestis on EL-i suurim sooline palgalõhe – Eurostati andmetel ulatus 2011. aastal naiste ja meeste keskmiste tunnipalkade vahe 27,3%-ni (EL-i keskmine esialgsel hinnangul 16,2%). Naiste madalam palk viib ka madalamate hüvitiste ja pensionideni, mis omakorda halvendab nende majanduslikku toimetulekut ja põhjustab ka laste vaesumist, eriti üksikemaga leibkondades. Meeste ja naiste palgalõhe vähendamiseks on valitsuse poolt heaks kiidetud perioodil 2012-2015 ellu viidav tegevuskava. Tegevuskava rahastatakse peamiselt Eesti Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine 2011-2013“ ja Norra Finantsmehhanismi 2009-2014 raames rakendatava soolise võrdõiguslikkuse ning töö, pere- ja eraelu tasakaalu edendamise programmi vahenditest.

Võlanõustamisteenuse arendamist ja teenuse kättesaadavuse tagamist viisid alates 2010. aasta augustist kuni 2012. aasta veebruarini ellu lepingupartneritena SA Tuuru, MTÜ Koolituskoda, Lääne-Viru Rakenduskõrgkool ja MTÜ Nõutuba. Kokku nõustati 369 inimest, kellest tööle asus 5, töö jätkas 191 ja aktiivsetele tööturuteenustele suunati 11 inimest.

2012. aasta alguses käivitus pilootprojekt „Multiprobleemidega inimestele vajaduspõhiste teenuste pakkumine juhtumipõhise võrgustikutöö piloteerimise kaudu“, mis vastavalt programmile kestab 2013. aasta lõpuni. Projekti ettevalmistustöödega alustati 2012. aasta jaanuaris ja reaalse teenuse osutamiseni jõuti aprillis. Projekti eesmärgiks on multiprobleemidega inimeste ja nende pereliikmete toimetulekuvõime suurendamine ja erinevate takistuste leevendamine, tööealiste inimeste puhul nende suundumine aktiivsetele tööturuteenustele ja/või tööle rakendumine. Projekti raames pakutakse multiprobleemidega isikutele komplekselt kvaliteetseid ja vajadusepõhiselt kättesaadavaid nõustamisteenuseid (võlanõustamine, psühholoogiline nõustamine, sh perenõustamine ja tugiisiku teenus) läbi juhtumipõhise võrgustikutöö. 2013. aastal osutatakse võlanõustamisteenust 11 maakonnas. Teenuse osutamiseks on Sotsiaalkindlustusamet sõlminud lepingud 15 asutusega. Kokku on projekti koordinaatorite poolt nõustamisteenust osutatud 2012. aasta aprillist kuni 2013. aasta märtsini 1364 kliendile. Neist aktiivsetele tööturuteenustele on suunatud 43

klienti ja 74 on antud perioodil tööle rakendunud, lisaks on oma töö säilitanud kliente 90. 2012. aasta novembris viidi läbi klientide rahuloluuuring ja teenusepakkujate tagasisideküsitlus, mis näitas, et kliendid on teenusega rahul ning see aitab neid töölesaamisega.

STRATEEGILINE EESMÄRK 5: Meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, et soodustada kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaelu

Koostöös mittetulundusühingutega Hasartmängumaksu Nõukogu toel viidi läbi järgmised rakendusplaani tegevused:

1. Teavitustegevuste ja seminaride läbiviimine erinevatest peremudelitest, isade õigustest ning hoolitseva isaduse olulisusest
2. Aasta lapsevanema tiitli väljaandmine

Lapsevanemate paindliku töö- ja pereelu ühitamise võimaluste analüüs algas 2012. aastal ning 2012. a lõpuks oli vastu võetud stsenaariumite ja analüüsi kontseptuaalne raamistik (töö I etapp). Analüüs lõpeb 06/2013. a ning tulemuseks on lõplikud stsenaariumid, poliitika- ja õigusloome soovitusel, analüüsiraport ja artikkel.

Aastal 2012 toimus neli ja 2013 üks tööalase soolise võrdõiguslikkuse koolitust, kus osales kokku 132 inimest. Antud koolitusi pakkus CPD Arenduskeskus. Samuti toimus viis soolise võrdõiguslikkuse seaduse koolitust: üks Tartus ja neli Tallinnas. Kokku osales koolitustel 153 õigusabi pakkujat, juristi, kohtunikku. Neid koolitusi pakkus OÜ Reiting PR.

Töötaja- ja peresõbraliku tööandja tunnistuse väljatöötamise raames töötati Sotsiaalministeeriumis 2012. aasta mais välja tunnistuse metoodika ja kriteeriumid. 2012. a lõpus valiti konkursi korras välja MTÜ Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, kes viib läbi tunnistuse pilootprojekti 2013. a esimeses pooles.

Iga-aastane Töötaja- ja peresõbraliku tööandja konkurss sai 2012. a edukalt läbi viidud, tänuüritus toimus 31.05.2012 ja sai piisavalt meediakajastust ning partneritelt positiivse tagasiside. Konkursil osales ligi 50 ettevõtet. Töötaja- ja peresõbraliku tööandja tiitli pälviseid osaühing CPD ja aktsiaselts Regio.

Uuringu „Kohalike omavalitsuste toetused ja teenused“ läbiviimine, sh kohalike omavalitsuste lapsehoiuvõimaluste analüüs viidi läbi 2012. aastal Mare Ainsaare ja Kadri Soo poolt Tartu Ülikoolis. Uuringutulemused on kättesaadavad Sotsiaalministeeriumi kodulehel.¹⁵

Alates 2012. aastast kehtivad lapsehoidjatele uued nõuded, mis võimaldavad senisest suuremal spetsialistide ringil pakkuda lapsehoiuteenust. Sotsiaalhoolekande seaduse muutmise tulemusena saab lapsehoidjana töötada koolieelse pedagoogika, eripedagoogika, lapsehoidja või sotsiaaltöö eriala lõpetanu või lapsehoidja kutsetunnistusega inimene.

¹⁵ Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/ARUANNE_2011_KOVraport_final_21.08.2012.pdf

3. Arengukava rakendusplaani olulisemad tegevused 2013. aastal

Alates 1. juulist 2013 tõusis kolmanda ja iga järgneva lapse kohta makstav lapsetoetus 57,54 eurolt 76,72 euroni kuus, alates 2015. aastast 95,9 euroni kuus. Samuti tõusis alates 1. juulist 2013 kolmikute ja suurema arvu mitmike sünni ühekordne sünnitoetus praeguselt 320 eurolt 1000 euroni lapse kohta.

Alates käesoleva aasta suvest rakendub uus peretoetuse liik, mille tulemusena tekib allpool suhtelist vaesuspiiri elavatel lastega perekondadel õigus saada vajaduspõhist peretoetust. Vajaduspõhise peretoetuse suurus on alates 1. juulist 2013 ühe lapsega perele 9,59 eurot kuus ning kahe ja enama lapsega perele 19,18 eurot kuus. Alates 2015. aastast toetuse suurus kahekordistub, st 19,18 eurot kuus ühe lapsega perele ja 38,36 eurot kuus kahe ja enama lapsega perele.

Selleks, et reaalselt võimaldada lastega peredel oma sissetulekuid suurendada, ei arvata toimetulekutoetuse ja vajaduspõhise peretoetuse arvestamisel perekonna sissetulekute hulka vajaduspõhist peretoetust ning osaliselt (kuni 1014. aasta lõpuni kahe lapsetoetuse määra ulatuses, alates 2015. aastast nelja lapsetoetuse määra ulatuses) ka riiklike peretoetuste seaduse alusel makstavat kolmanda ja järgneva lapse lapsetoetust.

Sotsiaalministeerium osaleb statistika kogumiku „Laste heaolu“ artiklite ettevalmistamises ja kirjutamisel ning see ilmub 2013. a detsembris. Kogumiku eesmärgiks on anda ülevaade laste heaolu puudutavast andmestikust, riiklikest suundadest ning planeeritud tegevustest.

2013. aastal jätkatakse pilootprojektiga liitunud Kogukonnapõhine laste riskikäitumise varase märkamise ja sekkumise süsteemi arendamise käigus 12 kohalikus omavalitsuses. 2013. aastast alates nõustatakse edasi liitunud KOVe, kuid uusi KOVe pilooti ei kaasata, vaid alustatakse Euroopa Majanduspiirkonna finantsmehhanismidest rahastatava riskilaste ja noorte programmi ettevalmistamisega. Programmi väiketoetuste skeemi raames on kohalikel omavalitsustel võimalik kogukondliku kuriteoennetuse elluviimisel taotleda rahastust võrgustikutöö arendamiseks, uute ennetuspraktikate elluviimiseks ja spetsialistide koolitamiseks.

Psüühikahäiretega lastele rehabilitatsiooniteenuse loomine on üks projekt Rahvatervise programmist ja projekt alustas oma tegevustega aprillis 2013, hetkel on moodustatud ekspertgrupp ja käsil teenuse kontseptsiooni loomine. Teenuse osutamisega on plaanis alustada 2014. aastal.

Sotsiaalministeeriumi 2013. aasta tegevuseks on asendushoolduse ja asendushoolduse järelhoolduse kontseptsiooni koostamine, mille üheks osaks on asenduskodude reorganiseerimise detailne kava. Asenduskodu asutuste ja teenuse reorganiseerimisega tõuseb teenuse kvaliteet, paranevad laste elamistingimused (privaatsuse tagamine) ja töötajate töötingimused, suurenevad laste hobi- ning arendustegevuste võimalused, mis tagavad inimväärseid ja kaasaja hoolekande põhimõtetele vastavaid teenuseid. 2005. aastal alustas Sotsiaalministeerium kohalike omavalitsustega läbirääkimisi neile asenduskodude üleandmiseks. Euroopa Regionaalarengu Fondist ja Eesti-Šveitsi koostööprogrammist saadi vahendid olemasolevate riigi asenduskodude pereskessemaks muutmiseks. Vastavad kokkulepped teenuse üleandmiseks on kohalike omavalitsustega sõlmitud ning ehitustegevusega alustati 2009. aastal. 2013. aasta lõpuks peaks olema valminud kokku 41

peremaja (lisaks üks tegelusmaja Pärnu Lastekülas), milles on kohti 328 lapsele. 2012. aasta seisuga on peremudelil toimivates asenduskodudes kokku 389 last, ehk 33,6 % asenduskodu teenusel olevatest lastest (sh peremajad ning erasektori poolt teenuse osutajad oma majades või korterites). Alates 2017. aastast on senise 8 lapse asemel ühes peres maksimaalne laste arv 6 last. Edaspidi on kavas peremajade ehitusega jätkata ning selleks on vahendid planeeritud ka riigieelarvesse. Lisaks perepõhiste asenduskodude ehitamisele vajavad enam arendamist spetsiifiliste vajadustega laste toetamisele spetsialiseeritud teenused ning tõstmist asenduskoduteenuse sisuline kvaliteet. Lapsendajaperedele on Sotsiaalministeerium koostöös MTÜga Oma Pere töötanud välja lapsendamiseelsete ja -järgsete teenuste kontseptsiooni ning teenuste katsetamine on riigieelarveliste vahendite toel kavandatud aastateks 2013-2015.

ESF hoolekande programmist on koostöös EATL-iga välja töötamisel järeelhoolduskontseptsioon asendushoolduselt elluastujatele aastatel 2013-2014.

2013. aasta lõpuks koostab Sotsiaalministeerium laste väärkohtlemise reageerimissüsteemi kirjelduse lähteülesandena. Alates 2013. aastast on väärkohtlemise süsteemi arendused rahastatud Laste Vaimse Tervise programmist. 2013-2014. aastal jätkatakse meeskondade koolitustega.

2013. aastal toimus ISCI (International Supervision and Coaching Institute) ja Sotsiaalministeeriumi koostöös lastekaitsetöötajatele suunatud supervisioonisüsteemi väljatöötamine. Supervisioonisüsteemi arendamisse kaasati superviisori taustaga spetsialiste ning kohalike omavalitsuste juhte ja lastekaitsetöötajaid.

2013. aasta jooksul toimub Lastekaitse seaduse eelnõu tööversiooni järjepidev arendamine. Jaanuaris arutati esmast tööversiooni kahepäevasel seminaril sidusgrupi esindajatega. Veebruarist aprillini toimusid mitmed eelnõu põhisuundi tutvustavad informeerimisüritused ning paralleelselt sellega töötati läbi sidusgrupi esindajate ettepanekud. Maikuust algas laiem avalik informeerimine internetis avaldatud sisuliste materjalide läbi ning toimusid mitmed teemaarutelud erinevate ekspertide jt huvilistega. 13.06.2013 toimus avalik seminar, kuhu kaasatakse kõigi sidus- ja sihtrühmade esindajad ning arendatakse jätkuvalt eelnõu tööversiooni. Aasta lõpuks esitatakse eelnõu, seletuskiri ja rakendusaktid Vabariigi Valitsusele.

Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) riskilaste ja -noorte programmi raames viiakse aastatel 2013-2016 ellu täiendavad tegevused haridus- ja noorsootöö valdkonna arendamiseks. Kavas on kaasava hariduskorralduse mudeli ja sobivate sekkumiste väljatöötamine ja rakendamine formaalharidussüsteemis, haridusasutuste vahelise koostöö parandamine ja töötajate koolitamine, õppenõustamiskeskuste võimekuse parandamine käitumisprobleemide ja koolivägivalla ennetamisel ning pikapäevarühmade kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine. Lisaks toetatakse noorsootöö koostöövõrgustike loomist ja arendamist, tulemuslike meetodite ja juhendmaterjalide väljatöötamist ning noortele õigusrikkujatele suunatud teenuseid.

Norra finantsmehhanismide toel viiakse aastatel 2013-2016 ellu Rahvatervise programm, mille üldeesmärgiks on rahvatervise parandamine ja ebavõrdsuse vähendamine tervishoius. Programmi peamised tegevused on seotud laste vaimse tervise teenuste arendamise,

kvaliteedi ja kättesaadavuse suurendamisega, s.h. laste vaimse tervise probleemide ennetamine ning vaimse tervise probleemide teadlikkuse tõstmine ühiskonnas. Lisaks keskendub programm tervisliku käitumise edendamisele, elustiilist põhjustatud haiguste ennetamisele (sõltuvusainete tarvitamine) ning nakkushaiguste ennetamisele ja ravile vanglates. Programmi raames ehitatakse Tallinna Lastehaigla vaimse tervise keskus. Keskusesse on arvestatud statsionaarne osakond, ambulatoorsed teenused, rehabilitatsiooni ja päevastatsionaari teenused, koolitus- ja teaduskeskus. Teadmiste jagamine teiste valdkondade spetsialistidega aitab arendada ühtse süsteemi kujundamist vaimse tervise probleemide varajaseks märkamiseks ning ennetamiseks. Loodavad meeskonnad (nn mobiilsed meeskonnad ja laste väärkohtlemise diagnostika meeskonnad) tõstavad teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust. Läbi võrgustiku tegevuste on keskusel ülevaade vaimse tervise olukorrast üle Eesti võimaldades seeläbi olla õpetamisorganiks teistele vaimse tervise teenuste osutajatele. Lisaks Tallinna Lastehaigla toetatakse regionaalsete laste vaimse tervise keskuste väljaarendamist ka teistes Eesti piirkondades.

Lisaks eelmainitule luuakse programmi raames raske ja püsiva psüühikahäirega lastele pikaajaline ravi- ja rehabilitatsiooniteenus, mis sisaldab integreeritud sotsiaal-, tervishoiu- ja haridusteenuseid. Eelmainitud, raskete multiprobleemidega lastele suunatud teenustest on seni suur puudus olnud. Samuti arendatakse programmi raames veebipõhiseid vaimse tervise ja reproduktiivtervise alaseid infokanaleid ja teenuseid, koostatakse juhendid (sõltuvusainete tarvitamise ja vaimse tervise probleemide ennetamise valdkonnas) ning viiakse läbi erinevaid tervist edendavaid sotsiaalkampaaniaid ja koolitusi.

2013. aastal jätkatakse peretoetuste ja teenuste rohelise raamatu koostamist. Valmivad rohelise raamatu sisendiks olevad Poliitikauuringute Keskuse Praxis poolt teostatavad analüüsid, viiakse läbi perelepitusteenu analüüs, jätkatakse tööd ekspertgrupiga ja kogutakse ettepanekuid huvigrupidelt. 2013. aasta lõpuks valmib rohelise raamatu esialgne versioon, mis saadetakse seejärel kommenteerimiseks laiemale kaasatute ringile ja avalikkusele.

Eestis on üheks olulisemaks töö- ja pereelu ühitavaks meetmeks vanemahüvitis. Töötamise korral arvutatakse hüvitis vastavalt saadud sissetulekule ümber. Arvutuse aluseks olev valem on hetkel (2013. a) Sotsiaalministeeriumis ülevaatamisel eesmärgiga toetada lapsevanema töötamist. Käesolevast aastast tõusis lapsepuhkuse tasu, mis oli varem 4,25 eurot päevas, nüüd 15,18 eurot. Alates jaanuarist 2013 taastus tasustatud isapuhkus, mida on lapse isal õigus saada tema keskmise töötasu alusel kokku kümme tööpäeva kahe kuu jooksul enne sünnituse tähtpäeva ja kahe kuu jooksul pärast lapse sündi.

Norra finantsmehhanismide toel viiakse aastatel 2013-2016 ellu programm „Sooline võrdõiguslikkus ning töö- ja pereelu tasakaal“, mille taotlusvoorude eesmärgiks on töötajate ja tööandjate jaoks teadmispõhise töö-, pere- ja eraelu tasakaalu soodustavate meetmete kogumi väljatöötamine ja elluviimine. Võimaliku tegevusena nähakse näiteks töötaja- ja peresõbralike tööandjate toetamise (sh nõustamise) ja tunnustamise süsteemi rakendamist. Lisaks on programmi raames võimalus töö-, pere- ja eraelu tasakaalu toetamisele orienteeritud organisatsioonidel (eelkõige mittetulundusühingutel ja tööandjatel) taotleda toetust teadmiste ja suutlikkuse (s.h organisatsioonidevahelise koostöö) suurendamiseks.

Hoolekandeteenuste kvaliteedi ühtlustamiseks töötas Sotsiaalministeerium 2011. aastal välja kohalike omavalitsuste sotsiaalteenuste juhised, kus kirjeldati soovituslikke nõudeid, millest

teenuste osutamisel lähtuda. Juhised (kokku 15-le teenusele, sh perelepitusteenus, tugiisikuteenus lapsele ja täiskasvanule, lapsehoiuteenus, võlanõustamisteenus, sotsiaalnõustamisteenus, perekonnas hooldamise teenus jt) on kättesaadavad Sotsiaalministeeriumi kodulehelt.^[1] Kohustuslike miinimumnõuete kehtestamiseks on seega soovituslike juhiste kasutuselevõtmise ja nende täiendamisega vajalik eeltöö tehtud, et seadusandluses reguleeritaks tulevikus juba toimivaid ja osapooli rahuldavaid nõudeid. Selleks on Vabariigi Valitsuse tegevuskavas ette nähtud töötada 2013. aasta lõpuks välja sotsiaalhoolekande seaduse muudatused.

2013. aastal on lapsehoiuteenuse kättesaadavuse parandamiseks väga suure hooldusvajadusega lastele kavas alustada sotsiaalhoolekande seaduse muutmist. Täiendavalt on plaanis analüüsida kvaliteedinõuete kehtestamise vajalikkust lapse arendamisele ja päevakavale teenusel olles, toetada puudega laste lapsehoidjate täiendkoolitust ning viia ellu teavitustegevusi eesmärgiga suurendada puudega lastele keskendunud teenusepakkujate arvu ja vanemate teadlikkust teenusest.

Sotsiaalministeerium on esitanud ettepanekud Euroopa Sotsiaalfondi 2014-2020 perioodi raames suurendada lapsehoiu ja puudega laste puhul rakendatavate tugiteenuste abil ka olemasolevate haridusteenuste (lasteaed, kool) kättesaadavust. Koostöös Siseministeeriumiga on kavas tegeleda nii lasteaia- ja hoiukohtade püsipuuduse leevendamise (uute kohtade loomine) kui suurema paindlikkuse loomisega (paindliku hoiuteenuse osaline kompenseerimine). Fookuses on ka n-õ mittetraditsioonilised hoiud ja teenuse vastavus muutunud tööturu vajadustele. Täpsemalt on Sotsiaalministeeriumi tegevuseks toetada lapsehoiuteenuse pakkumist 0-7-aastastele lastele ning lapsehoiuteenuse ja tugiteenuste (näiteks isiklik abistaja, tugiisik) pakkumist 0-17 (k.a) aastastele raske ja sügava puudega lastele.

Haridus- ja Teadusministeerium on ette valmistamas koolieelse lasteasutuse seaduse muutmist, mille raames on kavas luua paindlikumad alushariduse omandamise ja hoiu võimalused alla 4-aastastele lastele. Samuti on eesmärk suurendada koolieelsetes lasteasutustes alushariduse kättesaadavust 4-6-aastastele lastele.

^[1] <http://www.sm.ee/tegevus/sotsiaalhoolekanne/kohalike-omavalitsuste-sotsiaalteenuste-soovituslikud-juhised.html>

4. Arengukava täitmise koordineerimine ja maksumus 2012. aastal

Laste ja perede toetamise ning ennetustöö tegevuste tõhusamaks valdkondadeüleseks koordineerimiseks oli 2012. aasta oluliseks algatuseks kolme ministeeriumi (Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium ning Justiitsministeerium) riskilaste ja -noorte programmi ettevalmistamine. Olulise panuse valdkondadeüleseks kootööks annab Sotsiaalministeeriumis ettevalmistamisel olev uus lastekaitseeadus, mis loob rakendusmehhanismi erinevate lapsi abistavate sektorite koordineerimiseks. Arengukava täitmise jälgimiseks on moodustatud juhtgrupp.

Laste ja perede arengukava kogukulud rakendusplaani järgi olid 2012. aastal 3 490 072 eurot. Arengukava tegevusi toetas suures mahus Hasartmängumaksu Nõukogu, kelle toetus ulatus 2012. aastal üle 903 019 euro (Tabel 1 kajastab planeeritud kulusid HMN toetusel, tegelikkuses ületab toetus planeeritud). Lisaks Sotsiaalministeeriumi tegevuskuludele katsid arengukava tegevusi ka Haridus-ja Teadusministeeriumi, Justiitsministeeriumi ja Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Õiguskantsleri Kantselei tegevuskulud. Välisabina tuli tegevuste elluviimiseks toetust EMP finantsmehhanismide ja Euroopa Struktuurfondide rahastusest.

Kokku oli perepoliitika valdkonna riiklik eelarve 2012. aastal enam kui 274 miljonit eurot.

Tabel 1 Arengukava elluviimise kulud 2012. aastal

2012					
Strateegiline eesmärk	SOM täiendavad vahendid	HMN vahendid*	Teiste organisatsioonide kulud	Välisvahendid	Kokku
1. SE	0	0	37 170	0	37 170
2. SE	3000	195 950	50 000	0	248 950
3. SE	238 877	136 159	80	160 436	535 552
4. SE	25 387	5000	2 400 000	159 427	2 589 814
5. SE	15 600	29 391	0	33 595	78 586
Kõik kulud kokku	282 864	366 500	2 487 250	353 458	3 490 072